

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมและโครงสร้างชีวิตของตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนา พร้อมทั้งนำผลการศึกษามาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับตัวละครเอกกำพร้าว้าที่ปรากฏในอรรถกถาชาดก ปัญญาสาชดก ชาดกพื้นบ้านของไทยจีน รวมไปถึงนิทานกำพร้าว้าของชนชาติไทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในอุษาคเนย์ตอนกลาง

ผลการศึกษาชาดกพื้นบ้านล้านนาที่ตัวละครเอกกำพร้าว้าทั้งหมด 49 เรื่อง สามารถจำแนกตัวละครเอกกำพร้าว้าได้ 3 กลุ่มตามลักษณะหรือสาเหตุของการเป็นลูกกำพร้าว้า กลุ่มแรกคือตัวละครเอกกำพร้าว้าที่บิดา-มารดาสิ้นชีวิต เป็นประเภทของตัวละครเอกกำพร้าว้าที่ปรากฏมากที่สุด กลุ่มที่ 2 คือตัวละครเอกกำพร้าว้าที่ไม่ปรากฏชัดเจนว่าบิดาเป็นใคร เนื่องมาจากตัวละครเอกกำพร้าว้าถือกำเนิดขึ้นมาในลักษณะพิเศษเหนือธรรมชาติและกลุ่มที่ 3 คือ ตัวละครเอกกำพร้าว้าที่พลัดพรากจากบิดามารดา ในด้านบุคลิกลักษณะของตัวละครเอกกำพร้าว้า พบว่าด้านหนึ่งเป็นการแสดงบุคลิกลักษณะของพระโพธิสัตว์ตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเห็นได้จากการกล่าวถึงเงื่อนไขการจุติ การเกิดนิมิตของมารดา ลักษณะพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการถือกำเนิด ได้แก่ การมีอายุครรภ์สิบเดือน การเกิดเหตุอัศจรรย์ขณะเกิดและการมีสหชาติ ในขณะที่บุคลิกลักษณะของตัวละครเอกกำพร้าว้าอีกด้านหนึ่งก็มีรูปลักษณะปกติซึ่งเป็นอนุภาคที่ได้รับความนิยมในนิทานพื้นบ้าน อาทิ การกำเนิดเป็นสัตว์ การกำเนิดเป็นพืชหรือมนุษย์ที่มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ พิกลพิการ อย่างไรก็ตาม พบว่าตัวละครเอกกำพร้าว้าส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นชาวบ้านธรรมดาและมีฐานะยากจน อาชีพที่พบมากคือการขอทาน การทำเกษตรกรรม การรับจ้าง

ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครเอกกำพร้าว้า ผู้วิจัยพบพฤติกรรมหลัก 17 พฤติกรรม แต่ละพฤติกรรมสามารถจำแนกเป็นรูปแบบพฤติกรรมย่อยได้อีกหลายพฤติกรรม พฤติกรรมที่ปรากฏร่วมกันมากในชาดกพื้นบ้านล้านนาที่มีตัวละครเอกเป็นกำพร้าว้า ได้แก่พฤติกรรมเกี่ยวกับคุณธรรม/ศีลธรรม (ค) พฤติกรรมการได้รับความช่วยเหลือ (D) พฤติกรรมการแต่งงานและการครองเมือง (W) รองลงมาคือพฤติกรรมการประสบปัญหาและความโชคร้าย (a) การเดินทางออกจากเมือง (↑) การได้สิ่งวิเศษ/ทรัพย์สินเงินทอง (F) พฤติกรรมคุณลักษณะพิเศษ (X) พฤติกรรมการต่อสู้/แข่งขันระหว่างตัวโกงกับตัวละครเอกกำพร้าว้า (H) และการได้รับชัยชนะ (I) รวมทั้งพฤติกรรมการถูกทดสอบให้ทำงานยาก (M) และการทำงานยากสำเร็จ (N) เป็นต้น

ลักษณะโครงสร้างชีวิตของตัวละครเอกกำพำ สามารถจำแนกช่วงชีวิตของตัวละครออกเป็น 3 ช่วงโดยการใช้เหตุการณ์หรือเนื้อเรื่องเป็นเกณฑ์ คือ ชีวิตช่วงเริ่มต้น เป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวละครเอกกำพำตั้งแต่ยังไม่เกิด กระทั่งคลอดออกมาจนถึงช่วงชีวิตในวัยเด็ก ถือเป็นเหตุการณ์ตอนต้นเรื่องที่กำลังกล่าวถึงความเป็นมาของตัวละคร มักเป็นการกล่าวถึงสาเหตุของความกำพำ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ตอนเริ่มต้นของตัวละครเอกกำพำ บุคลิกลักษณะของตัวละครเอกกำพำ การได้พบกับผู้อุปถัมภ์ ชีวิตช่วงที่สองคือชีวิตช่วงผจญภัย/เผชิญอุปสรรค เป็นช่วงชีวิตที่เริ่มมีการเดินทางผจญภัยหรือการดำเนินชีวิตที่ต้องประสบกับปัญหา/อุปสรรคต่างๆให้ต้องแก้ไข ถือเป็นส่วนสำคัญที่สุดของเรื่อง เริ่มจากการประสบกับเหตุการณ์ที่ทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงหรือพบกับความพลิกผัน ไปสู่การดำเนินชีวิตที่เป็นการผจญภัยหรือการพบกับปัญหาและอุปสรรค ระหว่างนั้นปัญหาบางส่วนจะเริ่มคลี่คลายและตัวละครเอกกำพำได้รับการยอมรับ ส่วนช่วงสุดท้ายของชีวิต ถือเป็นตอนจบของเรื่อง ซึ่งปัญหาต่างๆในชีวิตส่วนที่สองได้คลี่คลายไปสู่จุดจบ ตัวละครเอกกำพำประสบความสำเร็จในชีวิตและความกำพำนั้นได้รับการทดแทนอย่างสมบูรณ์ด้วยการได้ครองเมืองและการมีทายาท

ในการศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนากับตัวละครเอกกำพำในชาดกและนิทานกำพำกลุ่มอื่นพบว่า ตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านไทเงินมีบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมและโครงสร้างชีวิตใกล้เคียงกับตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนามากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนามีลักษณะตรงกับตัวละครเอกกำพำในอรรถกถาชาดกและปัญญาสชาดกในแง่ของการแสดงลักษณะพระโพธิสัตว์ผู้มีบุญญาธิการ ตัวละครเอกกำพำในปัญญาสชาดกกลุ่มหนึ่งเป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมและโครงสร้างชีวิตแบบพระเอกในนิทานจักรวาลต่างๆ ซึ่งใกล้เคียงกับลักษณะตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนา อย่างไรก็ตามตัวละครเอกกำพำในปัญญาสชาดกยังคงมีบุคลิกลักษณะและการแสดงพฤติกรรมที่มุ่งเน้นความมีบุญบารมีของพระโพธิสัตว์มากกว่าตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนา ส่วนตัวละครเอกกำพำในนิทานกำพำของชนชาติไทและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในอุษาคเนย์ตอนกลางมีการแสดงบทบาทแบบพระเอกชาวบ้าน ซึ่งเป็นส่วนที่คล้ายคลึงกับตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนา

อนึ่ง ลักษณะของตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนารวมทั้งเรื่องราวการดำเนินชีวิตของตัวละครยังสามารถสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของล้านนาได้ 5 ประการ ประการแรกเป็นภาพสะท้อนวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเองและพึ่งพาธรรมชาติของคนล้านนา ประการที่ 2 เป็นการสะท้อนลักษณะความเชื่อและค่านิยมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา รวมทั้งอุปนิสัยที่โอบอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชาวล้านนา ประการที่ 3 ลักษณะและเรื่องราวของตัวละครเอกกำพำในชาดกพื้นบ้านล้านนาสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชนล้านนา มีทั้งความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในลักษณะของการอุปถัมภ์ที่เข้าข่ายความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ปกครอง/เจ้านายกับผู้ถูก

ปกครอง การอุปถัมภ์ระหว่างเครือญาติและการอุปถัมภ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันในฐานะของผู้ที่มีโอกาสดีกว่าช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ในนิทานชาดกพื้นบ้านยังมีการสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่ชาวบ้านปรารถนาอยู่ในใจลึกๆ ผ่านบทบาทของผู้อาสาช่วยเหลือซึ่งเป็นผู้พิเศษเพื่อทดแทนการถูกกดขี่จากระบบอุปถัมภ์ที่ไม่สมดุลในชีวิตจริง รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับชนชั้น เช่น พ่อตาไม่ยอมรับลูกเขยที่ต่ำต้อยหรือความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏในนิทานด้วย ประการที่ 4 ลักษณะของตัวละครเอกที่เป็นเด็กกำพร้าในนิทานเป็นการสะท้อนผลกระทบของปัญหาอันเนื่องมาจากการเลือกคู่ครองของหนุ่มสาว และประการสุดท้ายลักษณะและเรื่องราวชีวิตของตัวละครเอกกำพร้าสามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะร่วมและแตกต่างทางสังคมระหว่างล้านนากับสังคมอื่นได้ในระดับหนึ่ง

จากผลการศึกษารูปได้ว่าตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนามีทั้งลักษณะที่เป็นสากลและลักษณะเฉพาะของล้านนา โดยพบว่าตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนาเป็นลักษณะตัวละครที่ตรงกับ *อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครเอกกำพร้า (Orphan hero (heroine))* ที่ปรากฏใน Motif-Index of folk Literature ของ Stith Thompson แสดงให้เห็นว่า “ตัวละครเอกกำพร้า” มีลักษณะร่วมซึ่งเป็นที่นิยมจึงเป็นรูปแบบตัวละครที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมอื่นด้วย

ส่วนลักษณะเฉพาะของตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนา เกิดจากการผสมผสานบทบาทระหว่างตัวละครที่เป็นพระโพธิสัตว์ พระเอกในนิทานจักรวาล และชาวบ้านธรรมดาเข้าด้วยกัน ลักษณะดังกล่าวทำให้ตัวละครเอกกำพร้าที่เป็นพระโพธิสัตว์ในชาดกพื้นบ้านล้านนามีทั้งส่วนที่ตรงกับลักษณะพระโพธิสัตว์ตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนาและส่วนที่แตกต่างไป ลักษณะของพระโพธิสัตว์ตามคติความเชื่อแบบดั้งเดิมคือพระโพธิสัตว์เป็นผู้มีบุญญาธิการมาเสวยพระชาติเพื่อสะสมบารมี โดยปรากฏผ่านบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงความมีบุญญาธิการต่างๆ ของตัวละครเอกกำพร้า สำหรับลักษณะพระโพธิสัตว์ของตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนาที่มีความแตกต่างไปคือการเน้นให้เห็นลักษณะของพระโพธิสัตว์ในฐานะที่เป็นชาวบ้านซึ่งเป็นเพียงคนธรรมดาสามัญทั่วไป ในขณะที่เดียวกันก็มีการเพิ่มบทบาทและพฤติกรรมของพระเอกในนิทานจักรวาลเข้าไปด้วย

การผสมผสานบทบาทของตัวละครในลักษณะต่างๆ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนาดังกล่าว เป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะเด่นของนิทานชาดกพื้นบ้านล้านนาในการสร้างสรรค์วรรณกรรมแบบชาวบ้านที่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ทั้งนี้จะเห็นได้จากการนำนิทานพื้นบ้านที่มีความสนุกสนานของเหตุการณ์และอนุภาคต่างๆ มาสมมติให้เป็นนิทานคำสอนหรือชาดก มีการแสดงบทบาทของตัวละครในฐานะที่เป็นพระโพธิสัตว์ควบคู่ไปกับการแทรกคำสอนเรื่องต่างๆ ไว้ในเนื้อหาของชาดก ตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนา

ได้ตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ทำให้ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ฟังรู้สึกตัวละครเอกกำพร้าว้าเป็นกลุ่มตัวละครที่ไม่ได้แปลกแยกหรือแตกต่างไปจากชาวบ้าน เพราะแม้เป็นพระโพธิสัตว์ก็ยังคงเกิดมายากจนและต้องประสบกับปัญหาต่างๆมากมายในชีวิตเหมือนชาวบ้านธรรมดาทั่วไป เรื่องราวชีวิตของตัวละครเอกกำพร้าว้าเป็นการให้กำลังใจว่าถ้าหากยึดมั่นในการทำความดี มีความมุ่งมั่น มานะบากบั่นและขยันหมั่นเพียรแล้ว ก็สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้เหมือนกับตัวละครเอกกำพร้าว้าที่ได้เป็นเจ้าของเมืองในตอนท้ายเรื่อง ตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนาจึงเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของนิทานพื้นบ้าน ที่มีบทบาทในการการปลูกปลอบให้กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต การเป็นแบบอย่างของความอดทน อีกทั้งยังเป็นการให้ความหวังและการชดเชยสิ่งที่ขาดแคลนในสภาพความเป็นจริงแก่ชาวบ้าน

จากการศึกษาลักษณะตัวละครเอกกำพร้าว้าในข้อมูลประเภทชาดกพื้นบ้านของล้านนา ทำให้มองเห็นว่าการศึกษาวรรณกรรมซึ่งเป็นที่รับรู้เฉพาะกลุ่มอย่างชาดกพื้นบ้านล้านนา สามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของเจ้าของวรรณกรรมได้ ซึ่งเมื่อได้ศึกษาให้กว้างขวางครอบคลุมไปถึงการเปรียบเทียบกับข้อมูลประเภทชาดกด้วยกันหรือข้อมูลประเภทนิทานกำพร้าว้าของกลุ่มอื่นๆ ยิ่งทำให้มองเห็นลักษณะเฉพาะของชาดกพื้นบ้านล้านนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นประโยชน์และความสำคัญของการศึกษาชาดกพื้นบ้านล้านนาซึ่งนับเป็นข้อมูลประเภทนิทานพื้นบ้าน อันเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภทหนึ่งที่น่าจะมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษามนุษย์และสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาและรวบรวมชาดกพื้นบ้านที่ปรากฏในภาคอื่นๆ เช่น ภาคกลาง ภาคอีสาน หรือชาดกพื้นบ้านของชนชาติไทโดยละเอียด แล้วนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับชาดกที่ปรากฏในล้านนา เพื่อจะทำให้เห็นภาพรวมของนิทานชาดกพื้นบ้านที่แพร่หลายอยู่ในคนไทย-ไทว่ามีลักษณะเด่นเฉพาะท้องถิ่นหรือลักษณะร่วมกันอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาอิทธิพลของชาดกในอรรถกถาชาดกและปัญญาสาขดกที่มีต่อชาดกพื้นบ้านในประเด็นต่างๆโดยละเอียด เนื่องจากมีนิทานที่มีเนื้อหาร่วมกันค่อนข้างมาก ซึ่งจะทำให้การศึกษากลุ่มข้อมูลประเภทนิทานชาดกในสังคมไทยทั้งหมดสมบูรณ์และชัดเจนมากขึ้น